

## Grensverkeer juni 2006

### Kroniek juni 2006

Wij bespreken vrijdag 1 juli het vijfde hoofdstuk van Crul's uitspraak van David Ray Griffins boek "Reenchantment without Supernaturalism". Zo langzamerhand beginnen de principes van het procesdenken zich af te tekenen. Er is tenslotte toch wat tijd voor nodig om dat denken wat te kunnen laten "cirkelen". Het is precies als bij een symfonie. Je moet een paar keer vaker luisteren om het eerste en tweede thema te ontdekken, de doorwerking, de melodische lijnen, de samenhang van de delen, kortom: wat de componist wil. Maar het gaat ons niet alleen om het procesdenken. Wij willen komen tot een vergelijking met Tillich. En dan ligt daar een aardig stukje huiswerk klaar voor wie dat serieus aan wil pakken. Tillich en de procestheologie vertegenwoordigen exponenten van het moderne denken. Maar Tillich staat veel meer in de traditie van het idealisme met duidelijke impulsen van de existentie-filosofie. Het procesdenken is "eigenstandiger" en minder gemakkelijk te herleiden. Het is in zekere zin origineler en meer "bij de tijd". Het is bekend dat Tillich geen boedelscheiding wilde tussen geloof en cultuur. Zijn correlatiemethode maakt het gesprek mogelijk tussen de theologie en alle andere wetenschappelijke disciplines. De manier waarop het procesdenken dit gesprek realiseert is volstrekt anders. Daar wordt de theologie ontdaan van het bovennaturalisme en de wetenschap van het atheïsme. Zo ontmoeten beide elkaar in een "veld" dat ze ondanks de vooroordelen bij nader inzien gemeenschappelijk blijken te hebben. Maar wat gebeurt daar als het goddelijk levensproces zich primordiaal en consequent voltrekt niet in de bovennatuur maar wel in het bovenmenselijk gebied? Het procesdenken maakt God zo acceptabel voor de wetenschap. Met Tillich vragen we ons dan echter wel af of God zo niet binnen de subject-objectstructuur van de werkelijkheid wordt getrokken. Dat is precies waar Tillich altijd zo tegen gewaarschuwd heeft nl. dat God niet gezien mag worden als het "Opperwezen" &hellip; als het hoogste object, de top van de piramide. God is totaliter aliter. Hij is onvoorwaardelijk. Op het punt van de persoonlijke God zijn ook interessante vergelijkingen te maken. Van een persoonlijke God zoals die in het theïsme geleerd wordt, kan bij Tillich geen sprake zijn. Een klein beetje ruimte laat hij bestaan: bovenpersoonlijk is niet onpersoonlijk. Bij het procesdenken is die ruimte er plotseling wel veel meer nl. waar in God alle ervaringen tot nog toe zijn opgeslagen en Hij ons met "tenderness" het totaal van de mogelijkheden in handen geeft. Daar komen we ook op het vlak van de geschiedenis. Bij Tillich is de leer van de voorzienigheid taboe. Het is de mens die in het moment van de kairos de beslissingen neemt die "geschiedenis maken". Door het proces van essentificatie wordt uitgezuiverd wat niet bestaan kan, omdat het als niet-zijn even eenvoudig geen bestand heeft. Het loont de moeite om het procesdenken nauwgezet te bevragen op de factoren die geschiedenis maken en op de rol van het kwaad. Daar zullen we ook zeker mee bezig gaan als wij toekomen aan de bestudering van de tweede helft van ons uitspraak.

Wat vermeldenswaard is in de kroniek: Er staan sinds kort drie boeken van Tillich online. Het gaat om de preekbundels The Eternal Now, The New Being en The Shaking of the Foundations. Te vinden op: [www.religiononline.org](http://www.religiononline.org) en dan doorklikken. In het voorjaarsnummer van het Bulletin van de NAPTS wordt dr. Erdmuthe Tillich Farris gefeliciteerd met haar 80e verjaardag. In dit nr. ook artikelen over Tillich's preken aan het front tijdens WO I, de filosofie van de geschiedenis in de Berliner Vorlesung (1920) en G.W. Bush, Tillich en de theologie van de geschiedenis: "Does the 'Road of Providence' Lead to Freedom?"

Tenslotte een felicitatie aan Tejo van der Meulen die op 2 juli 25 jaar studentenpastor is van de EUG (Oecumenische Studentengemeente Utrecht). Hij was destijds in ons genootschap een van de mensen van het eerste uur. Een fijn jubileum toegewenst namens ons allen.